

Hoofdstuk een

Oorlog!

In de kleine stuurkast van de UK 194 leunt Evert Gnodde slaperig op het roer. Het valt niet mee voor een jongen van zestien om wacht te houden in het holst van de nacht, wanneer het stage schommelen van de botter en het kloppen van de motor werken als een wiegelied en de schuit zo rustig ligt te trekken aan de kor. Ze vissen ver buiten het vaarwater en dus is er geen gevaar dat een vrachtboot of motorklipper waarvan de man aan het roer ook slaapt, de botter overvaren zal. En alleen ver weg ziet hij de dubbele vuren van andere vissersschuiten, die ook aan het korren zijn. En als je dan zo'n slaap hebt. Hij knikkebolt bij het stuurrad.

Van een vreemd geluid schrikt hij wakker. Hij wrijft zich met zijn vuist de ogen uit. Er gromt wat in de lucht. Evert hoort het boven het stampen van de scheepsmotor en het bruisen van de boeg-golf uit. Een vliegmachine moet dit wezen. Hij zoekt langs de lucht, waaraan de nieuwe lentemorgen het eerste licht in het oosten gloren doet, maar die omhoog nog donker is, of hij het vliegtuig kan ontdekken. Een KLM-vliegtuig kan het niet zijn. De Douglas, die op Zweden vliegt, komt pas veel later in de morgen over. Het zijn vast militaire vliegers. Die patrouilleren de laatste tijd steeds drukker. Maar zo zwaar als deze morgen was hun geronk toch nooit. Nu ziet Evert ze. In het oosten schuiven zwarte kruisjes langs de hemel tegen het groeiend licht. Er zijn er veel: tien, twintig vliegtuigen telt Evert bij elkaar. Zo'n grote zwerm ziet hij zelden. Het is een teken dat de Nederlandse luchtmacht groeit!

De escadrille vliegt recht over de botter heen. Het geronk zwelt tot gedonder aan. Met trots kijkt Evert naar de vliegtuigen. Als het eens oorlog worden mocht, zal onze luchtmacht van zich afslaan.

Maar dit is vreemd. Deze machines hebben geen dubbele staarten. Het zijn geen GI's. Grote tweemotorige machines zijn het met een breed vlak bij het roer. Zijn dit de nieuwe bommenwerpers van het Nederlandse leger?

De vliegtuigen zijn nog niet uit zicht of nieuw geronk zwelt aan. Een andere escadrille van een paar dozijn machines volgt de vorige; ze hebben hetzelfde silhouet. Als deze groep voorbij is, valt het jonge licht uit het oosten op de vliegtuigen. Donkergrijs zijn ze. Dát is vreemd, vindt Evert. De Nederlandse vliegtuigen zijn in een lichter grijs geverfd. Of is dit maar verbeelding en lijkt het zo omdat het nog schemerig is? Maar als Evert om zich heen ziet, blijkt de dag snel te zijn gegroeid. De botters rondom hebben hun vuren al gedoofd. Alleen bij één, die aan het halen is, vlamt nog het helle licht van een acetyleenlamp.

Opnieuw is er gegrom in het oosten. Tegen de lucht, die ginds rood en goud is, ziet Evert andermaal een zwerm van zwarte kruisjes. Er zijn er nog meer dan daarnet en ze komen weer recht over de botter heen gevlogen. Ze zijn van hetzelfde type als de vorige en als ze overrazen, ziet Evert bij het nu krachtiger geworden licht duidelijk dat ze donkergrijs zijn.

En plotseling krijgt hij een schok. Een *kruis* ziet hij onder de vleugels van elk vliegtuig, een kruis in plaats van de oranje cirkel die de machines van de Nederlandse luchtmacht dragen. Dit zijn *Duitse* vliegtuigen! Het Duitse oorlogskruis staat op hun vleugels... Ontzet staart hij ze na.

‘Is ’t nog geen tijd van halen, Evert?’ Het ongekamde en ongewassen hoofd van schipper Gnodde steekt uit het vooronder.

‘Halén...?’ Verschrikt kijkt Evert op het wekkertje, dat aan een stijl van de stuurkast tikt. ‘Ja, ja, ’t is tijd!’ Het uur van halen is al lang verstreken. ‘Er gingen vliegmachines over,’ verontschuldigt Evert zijn onoplettendheid. ‘Een hele macht vliegtuigen. Hebt u ze niet gehoord?’

Jawel, Gnodde heeft lawaai genoeg gehoord. Maar het is nu tijd van halen. Hij is boos op Evert omdat die niet op zijn tijd gepast heeft.

‘Dirk, halen!’ roept hij zijn oudste zoon uit de kooi en meteen zet hij de lier aan, die het sleepnet langs boord moet trekken.

De lier raast en de kettingen lopen knerpend door de kluisgaten.

Evert, van zijn stuk gebracht door vaders boosheid en beschaamd omdat hij slecht op zijn zaken heeft gepast, wil zijn ijver tonen. Hij draait de kraan van het acetyleentoestel open en strijkt een lucifer aan om de grote lamp te ontsteken, die ’s nachts brandt

als de kor gelicht wordt. Maar het is alweer verkeerd.

‘Wou jij het zonnetje bijlichten?’ gromt Gnodde. ‘Hoe heb ik het vandaag met jou?’

Beteuterd staat Evert erbij, terwijl zijn vader en zijn broer hard werken aan het net. Hij is veel te vol van hetgeen hij heeft gezien en van wat hij daarvan denkt om aandacht aan het werk te kunnen schenken. ‘Die vliegtuigen,’ zegt hij, ‘dat waren Duitsers.’

Zijn vader hoort het niet bij het razen van de lier.

‘Het waren Duitsers,’ herhaalt Evert, als de lier is stilgezet en de kor langszij hangt. ‘Een hele zwerm. Wel vijftig waren er!’

Nu hoort Gnodde het wel, maar hij heeft geen tijd en hij is niet in een stemming om er aandacht aan te schenken. Samen met Dirk hangt hij over de verschansing om het aatje op te trekken.

‘Pak aan!’ beveelt hij Evert. ‘Wat sta je daar te dromen!’

Evert grijpt toe. Met z’n drieën zwoegen zij om het zware en drupende net aan boord te trekken. Als de volle fuik eindelijk op de rand ligt, slepen de jongens kuipen aan, maakt Gnodde de strop los en gulpt de gladde aal uit het net en kronkelt in de kuipen. Een dikke snoekbaars schittert zilverig tussen de levende gelei. Wat botjes klepperen erbovenop. Blinkende bliek komt achteraan.

Evert heeft begrepen dat hij zijn mond moet houden over de dingen waar hij vol van is, totdat de strop weer om het aatje zit, het net overboord gezet is en de lijnen van de kor gevierd zijn. Pas als het zover is heeft een visser tijd een woord te wisselen.

‘Het waren Duitsers, vader,’ zegt Evert nog eens onder het sorteren van de vangst. ‘Ik heb het duidelijk gezien. Zou het...’ uit Evert de vrees, die hij voortdurend heeft gehad. ‘Zou het oorlog zijn?’

‘Oorlog?’ Hier lacht Dirk Gnodde, de oudere broer van Evert, daverend om. ‘Wat haal je in je hersens, zeun? Het waren natuurlijk overvliegers, als het geen Hollandse machines waren.’

Vader Gnodde gelooft dit ook. *Als* het Duitsers waren, waren ze op weg naar Engeland.

Het gromt weer in de lucht. Ditmaal komt het geluid uit het westen. Het is nu vol dag en men kan de vliegtuigen zien naderen.

‘Het zijn dezelfde van daarnet,’ roept Evert uit. ‘De eerste zwerm komt terug. Die kan toch zó gauw niet naar Engeland zijn geweest!’

Nee, dat komt Gnodde ook vreemd voor. Hij laat zijn paling

kronkelen en staart omhoog. Het Duitse oorlogskruis is op de vleugels en de rompen duidelijk te onderscheiden.

‘Maar waar zouden ze dan zijn geweest?’ vraagt hij, meer aan zichzelf dan aan zijn jongens.

‘Ginds ligt Bergen,’ wijst Evert naar het westen. ‘Daar hebben wij een vliegveld.’

‘Och kom.’ Gnodde kan nog niet denken dat Nederland wordt overvallen.

Als de eerste nauwelijks is verdwenen, keert de tweede escadrille weer. Evert telt ze. Straks waren er drie maal negen, zevenentwintig vliegtuigen heeft hij toen geteld. Nu zijn er minder. Drieëntwintig vliegtuigen telt hij nu. Drieëntwintig, meer zijn er niet. ‘Onze jongens hebben er vier neergeschoten!’ roept hij uit.

‘Wat zeur je,’ moppert Gnodde, ontstemd over de hardnekkigheid waarmee zijn jongen aan z’n malle veronderstelling vasthoudt. Maar hij vergeet nu toch zijn werk, zoals Evert daarnet. Hij staart naar de vliegtuigen, terwijl de palingen om zijn benen kronkelen en sommige door een spuigat weer in het water schieten. Zou het toch waar zijn, wat Evert denkt? Zou het oorlog wezen? En zouden deze vliegtuigen in Nederland hun bommen hebben afgeworpen? Hij kan het niet geloven.

Een zware rookpluim hangt in het westen boven zee. Hij komt snel nader. ‘Een torpedoboot,’ herkent Evert. ‘Ziet u wel dat het oorlog is?’

Het snelle, grijze oorlogsschip stuift over het water. Met zo veel vaart raast het langs de botter, dat de UK 194 op zijn hekgolf dansen gaat.

‘Het is een oefening,’ zegt Gnodde koppig. ‘De marine oefent alle dagen op het IJsselmeer. Toen we gisteravond de haven uit gingen, was er immers niets aan het handje.’

‘Er was toch wel gevaar,’ zegt Dirk ervan. ‘De soldaten met verlof moesten allemaal weer weg.’

‘Gevaar, gevaar,’ gromt Gnodde. ‘De soldaten zijn al zo vaak van verlof teruggeroepen, maar dat is geen oorlog. In ’14-’18 gebeurde het ook om de haverklap.’

Ze gaan verder met het sorteren van de vangst. De blik gaat op een hoop op het achterdek; de snoekbaars in een kuip; de enkele botjes in een emmertje. De paling mag in de bun zijn laatste uurtjes zwemmen, nadat de ondermaatse stopnaaldjes eruit geschooten zijn.

‘Kruip jij nog een uurtje in je kooi,’ raadt Gnodde Evert aan. ‘t Is pas vijf uur.’

Maar Evert heeft geen zin om te gaan slapen. Hij zoekt de lucht af naar vliegtuigen. In het zuiden meent hij weer geronk te horen en in het westen ziet hij op zee verschillende stippen.

‘Mijn kop eraf,’ zegt hij, terwijl hij met de hand boven de ogen in die richting tuurt, ‘als dat niet allemaal marineschepen zijn.’

‘Op oefening natuurlijk,’ zegt Gnodde ervan, die, nu de vliegma-chines weg zijn, elke gedachte aan oorlog weer van zich af heeft ge-zet.

Ze praaien een Enkhuizer kottertje, dat in hun nabijheid vist. ‘Wat denk jij van die vliegma-chines?’ vraagt Gnodde de Enkhuizer.

‘Manoeuvres!’ komt het antwoord over het water.

O zo, manoeuvres. Dat is Gnoddes gedachte ook. ‘Maak jij je maar niet dik, m’n zeun,’ troost hij Evert, ‘en kruip gauw in je kooi. De dag zal lang zijn en de nacht is kort geweest voor jou.’

En dan doet Evert het. Hij duikt in het vooronder, kruipt in de kooi, die nog warm is van zijn broer, en trekt de dekens tot zijn kin op. Het deinen van de kotter wiegt hem snel in slaap.

‘Halléé... Hallo...!’ hoort Evert, wakker wordend. Het is vader. Die prait alweer een schip.

Wat er uit de verte wordt geschreeuwd, kan hij niet verstaan, maar vaders antwoord maakt hem alles duidelijk.

‘Oorlog... oorlog? Wát je zegt!’

Dus toch! Hij springt de kooi uit.

Een grijze sleepboot vaart langs de UK 194. Het is een van de hulpschepen van de marine, bij de IJsselmeerflottielje ingedeeld. De commandant, een gewone sleepbootkapitein in vrede-stijd, draagt nu een soldatenuiform met een paar gele strepen op de mouw en twee gekruiste ankers op de kraag. Voorop staan enkele soldaten bij een mitrailleur. Een paar matrozen zijn er ook aan boord.

‘Ja, man, ’t is oorlog,’ roept de kapitein. ‘Hun vliegma-chines zitten overal tegelijk. We zullen een harde dobber krijgen.’

‘We zullen ze wel raken!’ roepen de jeugdige matrozen overmoe-dig en strijdlustig. ‘We geven die Duitsers van katoen!’

Gnodde staat verslagen als de sleepboot wegvaart. Oorlog! Dus

toch oorlog, en dan met het grote en sterke Duitsland dat, opgezweept door Hitler, zo veel vliegmachines en zo'n geduchte macht aan tanks heeft opgebouwd; dat Polen in een paar weken heeft verslagen en een maand geleden alle Noorse havens in één nacht bezette.

Evert is over zijn eerste schrik heen. Hij is nu even moedig en strijdlustig als de matrozen. Vroeger konden de Hollanders vechten, nou! De geuzen werden de Spanjaarden de baas. Hitler zal ondervinden dat de Nederlandse jongens nu ook vechten kunnen!

Het bemoedigt hem dat de marine zo paraat is. Verscheidene grijze sleepboten met de luchtdoelmitrailleurs omhooggericht, varen langs de botter. Enkele forse mijnenvegers gaan om de noord. Ver in het oosten schuift een rookpluim langs de einder, veel sneller dan een boot op het IJsselmeer normaal stoomt. Dat is vast een torpedojager.

Van schuit naar schuit vliegt het bericht dat het oorlog is. In weinige ogenblikken weet de hele vissersvloot het. En meteen is het gedaan met het rustig korren. De netten worden aan boord gehesen en vele bidders tuffen weg.

'Dubbele scheidt er uit, vader,' zegt Evert, 'en die Lemsterman, en dat span Volendamers ook. Ze gaan allemaal naar huis.'

'Wij doen het ook,' geeft Gnodde als antwoord. 'Deze trek nog, dan gaan we naar de haven.'

Nu het oorlog is, heeft niemand zin in het gewone werk.

Met de kor aan boord zet de UK 194 koers naar Enkhuizen om daar de vangst te lossen.

In het Krabbersgat ontmoeten ze de Brinio en de Friso, twee oorlogsschepen, die naar buiten lopen. De kanonnen staan gebakst, de luchtdoelbatterijen zijn bemand. De schepen zijn klaar voor het gevecht.

Enkhuizen lijkt opeens veranderd in een vesting. Op de dammen van het Krabbersgat zijn mitrailleursnesten gemaakt. Op de kade lopen militairen met de bajonet op het geweer. Zodra de botter meert, springen twee soldaten aan boord om het schip te onderzoeken.

'Wat denken jullie van ons?' vraagt schipper Gnodde verontwaardigd. 'Denken jullie dat wij vijanden zijn?'

Hollandse soldaten verliezen hun gemoedelijkheid zelfs in de oorlog niet. 'Je kon een Duitser in je net hebben opgehaald,'

schertst er een. Ze neuzen even in het vooronder, steken een hand in de kooien. ‘Het is in orde, hoor. Ga maar aan wal.’ De Gnoddes zijn te onvervalste Urkers om een ogenblik voor verklede Duitsers te kunnen worden aangezien.

Op de kade horen zij verhalen die hun oren tuiten doen. Gemeen en onverhoeds was de overval. Gister heeft de radio van Hitler nog in felle verontwaardiging gesproken over Engelse leugens, dat een aanval op Nederland zou worden voorbereid, en vanmorgen heeft de Duitse luchtmacht plotseling Holland overstroomd. Alle vliegvelden zijn gelijktijdig aangevallen en overal rukten Hitlers troepen de grenzen over: bij Nieuweschans, bij Oldenzaal, bij Venlo. Ze zitten ook al in het hart van het land, want de vliegtuigen hebben duizenden parachutisten afgeworpen. Bij Rotterdam en in de omgeving van Den Haag hing de lucht vol parachutes, waarmee Duitsers naar beneden kwamen.

‘Die kerels zijn natuurlijk gevangengenomen!’ roept Evert uit, als hij dit laatste hoort.

‘Vanzelf,’ beaamt de vissersjongen, die het hem vertelt. ‘En bij Venlo is een pantsertrein op de brug kapotgeschoten. En hun vliegmaachines zijn als duiven neergehaald.’

Evert danst van plezier als hij dat hoort. Dat is het verdiende loon van hen die Nederland verraderlijk hebben overvallen. ‘We zullen ze d’r uit slaan!’ zegt hij.

‘Dat spreekt!’ zegt de jongen.

Evert gaat de stad in. Het is er vreemd druk. In de omgeving van de haven lopen soldaten met geladen geweren. Buiten de oude vestingwallen worden loopgraven gegraven en staan mitrailleurs in stelling. In de straten scholen de bange burgers samen. Waarvoor die bangheid nodig is, kan Evert niet begrijpen. Hier, achter het IJsselmeer en achter de stelling Amsterdam, is men toch zo veilig als wat.

Als Evert eindelijk weer aan de haven komt, staat zijn vader met ongeduld op hem te wachten. Zijn vis is hij allang kwijt, het geld heeft hij gebeurd; hij is ongerust en wil naar huis. ‘Blikslagerse jongen,’ moppert hij op hem. ‘Waar heb je zo lang gezeten!’

Amper heeft Evert voet aan boord of de tros gaat los en de motor puft. De UK 194 haalt zijn kop tussen de meerpalen waaraan hij heeft gelegen als een paard aan de ruif, vandaan, loopt achteruit naar het midden van de haven en zwenkt het zeegat uit.

Op zee is het leeg geworden. De botters, die anders met hun bruine en grijze zeilen op het IJsselmeer altijd de einder vullen, zijn verdwenen. De drukke vrachtvaart Holland-Friesland is plotseling opgehouden. Alleen de oorlogsschepen kruisen rond. En in de lucht is telkens weer geronk. Steeds zijn het donkergrijze Duitse bommenwerpers. Waar blijven onze vliegmachines toch? vraagt Evert zich af. Waarom jagen onze Fokkers die Duitsers nu niet weg?

Benoorden het Enkhuizer Zand komt een fors oorlogsschip de UK 194 tegemoet. Het is de Abraham van der Hulst, ziet Evert, een van de grote mijnenvegers die bij de IJsselmeerflottielje horen. Jaloers kijkt hij naar de matrozen aan de luchtdoelmitrailleurs op het voor- en achterdek, en naar de officieren op de brug. 'Ik wou dat ik daar aan boord was, dat ik meevechten mocht,' zegt hij.

Zijn vader schudt het hoofd. 'Jongen, je weet niet wat je zegt!'

Als de UK 194 langs de Van der Hulst vaart, komen er weer vliegtuigen aan. Op het oorlogsschip richten de officieren de afstandmeters; de lopen van de luchtdoelbatterijen worden omhooggedraaid. Evert danst als hij het ziet. Dit wordt vechten. Nu zal hij zien hoe die machines worden neergehaald!

De vlammen schieten uit de lopen.

Eén vliegtuig uit de escadrille duikt omlaag. 'Hij valt!' roept Evert uitgelaten.

Maar de machine valt niet. Ze doet in scheervlucht een aanval op de boot die haar beschoten heeft; daarbij komt ze recht op de botter af.

'Berg je!' schreeuwt Gnodde naar zijn jongens.

Terwijl de vissers zich languit laten vallen, knetteren de mitrailleurs van het vliegtuig. Harde tikken klinken op de boorden; er vliegen splinters uit de mast. De Van der Hulst schiet fel terug, ook over de botter heen. De vissers zitten plotseling tussen twee vuren.

Het duurt slechts enkele seconden. Dan raast het vliegtuig met donderend lawaai laag over het vissersvaartuig heen en zwaaien de bundels lichtspoor kogels van de Van der Hulst omhoog.

De Gnoddes staan weer op hun benen. Door de spanning over de afloop van het gevecht vergeten ze het gevaar. Maar nauwelijks overeind, duiken ze met schrik weer weg. Het vliegtuig laat nu zijn hekmitsrailleurs ratelen, en andermaal gieren de kogels over het vissersschip.

Wanneer de vissers het eindelijk wagen om weer op te staan, zijn de vliegtuigen voorbij.

‘Nou heb je een gevecht beleefd,’ zegt Gnodde tegen Evert. ‘Vind je het nu nog zo mooi?’

Evert klappertandt. Hij zat in doodsangst toen de kogels om zijn oren vlogen. Maar nu vergeet hij zijn angst. Hij zoekt de Van der Hulst. De mijnenveger vaart rustig verder, ongedeerd. Hij hoort een motor stoten, alsof hij kucht en hoest, en hij ziet een van de vliegmachines, de achterste, een vreemde, bibberende zwenking maken, alsof ze in zee zal storten. En dan vindt hij het gevecht toch mooi. Die vijand is getroffen!

Het kuchen houdt op. Het vliegtuig schijnt zich op te richten. Dan zakt het echter weer naar het water.

‘Een aangeschoten vogel,’ zegt Gnodde ervan, terwijl hij het vliegtuig nastaat. ‘Het zal mij benieuwen of die zijn nest kan halen.’

In de namiddag loopt de UK 194 de Urker haven binnen.

Hoofdstuk twee

Oorlogszondag

De zondag na de vrijdag waarop de oorlog uitbrak, is net als elke andere Urker zondag. Het hele dorp gaat naar de kerk en Evert Gnodde zit tussen zijn vader en Dirk in de mannenbanken op de gaanderij. Over de borstwering kijkt hij naar beneden. Net een dambord lijkt het vrouwenvak, vindt Evert. De hulletjes zijn de witte velden en de zijden omslagdoeken zijn de zwarte. Tussen de vrouwen zit Everts moeder en naast haar zijn zusjes, Marretje en Lummetje en Sijtje. En achteraan opzij zit Alie Romkes. Haar hulletje sluit strak om rode wangen en de spelden van haar mutsje boren er aan beide kanten kuultjes in. Met Alie is hij verleden week om Top gewandeld. Het was voor het eerst dat Evert met een meisje liep.

Hier in de kerk heb je niet de gedachte dat het oorlog is. Je kunt

het bijna niet geloven. Alle mensen luisteren zo rustig. De vrouwen met het kerkboek in de schoot, de mannen met de mouwen van hun zwarte zondagse buis breed op de bank voor hen. Alle ogen zijn op de dominee gericht, die over Pinksteren preekt.

Gister, toen was het anders. Dirk en Evert moesten schoon schip maken op de UK 194 en netten tanen. Het was het vaste zaterdagse werk en ze hadden er deze keer ruim tijd voor, omdat ze zoveel vroeger dan anders waren binnengekomen. Maar ze konden onmogelijk aan het zwabberen blijven. Telkens waren ze van de botter af gelopen naar het volk, dat aan de haven samenschoolde om te praten over de laatste radioberichten. En bij het binnenlopen van de postboten van Kampen en Enkhuizen waren ze met een stroom van mensen naar de aanlegplaats gegaan. De pinkstergangers, oud-Urkers, die anders altijd met Pinksteren op het eiland kwamen, waren er nu niet, maar die op Urk thuishoorden en aan wal werkten, kwamen allemaal, tenminste uit Enkhuizen. De boot uit Kampen kwam te vroeg en haast leeg aan. Ze was met haast vertrokken, omdat de Duitsers van het oosten uit in aantocht waren. Ze zouden gisteravond al in Zwolle zijn geweest.

Dit gaf een schok op het eiland en het sloeg Evert met ontzetting. De Duitsers in Zwolle! Werden ze dan het land niet uit gejaagd? Konden onze jongens hen op z'n minst niet tegenhouden?

's Middags waren er schepen door de Val van Urk gevaren. Vreemde boten, die je anders nooit bij het eiland zag. Ze kwamen van Lemmer en voeren in de Amsterdamse koers. 'Die bergen zich,' zeiden de mannen aan de haven. Die vluchtten dus voor de vijand, begreep Evert. Ging het dan zo mis? Waren de Duitsers al tot Friesland doorgedrongen?

De oorlogsschepen van de IJsselmeerflottielje voeren nog om het eiland. Op zee waren de Hollanders dus nog de baas. Maar 's middags hadden velen bezorgd de nieuwe dijken naar Kampen en Lemmer af gekeken. Wie weet of over de smalle kruinen van die pas voltooide dijken, nog aan beide kanten in het water, geen Duitsers kwamen.

Ontmoedigd was Evert gisteravond naar bed gegaan. Hoe kon dat nou? De geuzen hadden het immers gewonnen van Spanje. En in de tijd van Michiel de Ruyter had Holland het gewonnen van Engeland en Frankrijk tegelijk! Waarom gingen onze soldaten dan nu voor Duitsland op de loop? Vanmorgen was hij vroeg opgestaan om

te kijken hoe het erbij stond; of er misschien al Duitsers op het eiland waren.

Maar de zondagmorgen was zo rustig als hij alleen op Urk kan zijn. De haven vol met schepen, maar geen mens aan boord. Stil lagen daar de botters met de netten in de mast. In de straatjes ontmoette hij nauwelijks een mens en op de Berg stonden slechts enkele mannen in zondags zwart: de gouden knopen op het rode hemd dat als een fris kraagje uit het buis kwam kijken; de blinkende rijksdaalders op de sluiting van de broek. Met de handen in de zakken stonden ze naar zee en naar de lucht te kijken. De zee was leeg en de lucht was schoon. Het was stil op en rondom het eiland, zoals het iedere zondag stil is op en rondom Urk.

Toen begon de klok te luiden en daarop werden de lege straatjes vol met Urkers en Urkerinnen, die ter kerke gingen. Evert schoof mee in de brede stroom en vond zijn vaste plaats op de eerste bank van de linkergaanderij, tussen Dirk en vader.

En nu preekte dominee over Pinksteren. En daarginds knipoogt Alie naar hem, alsof ze zeggen wil: vanavond wandelen wij weer om Top, hoor.

Is het oorlog?

Na kerktijd gaat Evert met z'n vrienden naar de haven. Dit is de vaste wandeling uit de kerk. Een sliert meisjes gaat arm in arm voor hen uit, giechelend en soms omkijkend. Alie lacht naar Evert en Evert lacht naar haar... Een sleepboot, een van de grijze boten van de marine, een mitrailleur voorop en de rood-wit-blauwe vlag op het hek, komt de haven binnen en maakt vast achter de postboot. De commandant gaat de wal op, naar de burgemeester.

En dan gebeuren er dingen die de Urker zondag kapotmaken. De omroeper gaat door het dorp. Op zondag, de dag waarop anders alleen de kerkklok luidt, laat hij zijn bel luid klingelen en galmt zijn stem door het dorp: op last van het militair gezag moeten alle schepen ogenblikkelijk de haven uit, naar Amsterdam!

Het doet Evert hevig schrikken. Met bibberende lippen brengt hij de boodschap aan zijn vader, die thuis aan de koffie zit. 'De Duitsers komen; de schuiten moeten dadelijk weg!'

'Vandaag?' vraagt moeder Gnodde. 'Op zondag? Maar dat mag toch niet!'

Op zondag heeft dit nooit gemogen op Urk. Geen botter werd ooit losgemaakt... behalve als een schip in nood was.